

TÜRKİYE'NİN VE DİĞER ÜLKELERİN BÜYÜK SANAYİ KURULUŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Doç. Dr. Şan ÖZALP

Büyük firmalara ilişkin yayınların sayısındaki artış, bu konuya duyulan ilginin bir sonucudur. A.B.D'nde Fortune dergisi 21 yıldan beri Amerika'daki ve diğer ülkelerdeki dev sanayi kuruluşlarının satışlarına, öz varlıklarına, net gelirlerine, çalışanların sayısına ilişkin bilgileri yayınlamaktadır. Ayrıca dergide konuya ilişkin geniş analizler yapılmakta ve bu kuruluşlarla ilgili gelişmeler çeşitli açılardan ele alınmaktadır. Türkiye'de de en büyük sanayi firmalarına ilişkin bilgiler İstanbul Sanayi Odası tarafından 1968 yılından beri düzenli bir şekilde kamu oyuna açıklanmaktadır (*).

Türkiye'deki ve Dünyadaki dev sanayi kuruluşlarının 1975 yılındaki durumlarına ilişkin bilgiler İstanbul Sanayi Odası ve Fortune dergilerinde yayınlanmış bulunmaktadır.

Türkiye'de 100 Büyük Sanayi Kuruluşunun 18'i kamu sektöründedir. Özel sektöre ait 82 firmanın 53'ü İstanbul'da, 8'i Ege'de,

(*) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Şan ÖZ-ALP, «Türkiye'de ve Dünyada Büyük İşletmelerin Taşındığı Önem», ESADER, C. XXII, S. 2 (Haziran 1976), s. 18-41.

7'si Adana'da, 4'ü Bursa'da faaliyet göstermektedir. Eskişehir'den yalnızca 1 özel firma listede yer almıştır. 100 firmanın toplam cirosu yaklaşık 75 milyar liradır. 100 kuruluşta çalışanların toplam sayısı 176.418'dir. Geçen yıl olduğu gibi İpraş 7,5 milyarlık ciro-suyla birinci sırada yer almıştır. Onu 3,5 milyarlık ciroyla Ereğli Demir ve Çelik İşletmesi izlemektedir. En fazla işgücüne sahip kuruluş 13.276 kişi ile T. Demir ve Çelik İşletmeleridir.

Tablo I
1975 Yılı Cirolarına Göre Türkiye'nin 100 Büyük Sanayi Kuruluşundan Bazıları

Sıra No	Ünvan	Ciro (000 TL)	İstihdam (kişi)
1	İpraş	7.501.657	716
2	Ereğli Demir ve Çelik Fab.	3.566.888	8.944
3	T.Demir ve Çelik İşl.	3.371.149	13.276
4	Seka	3.213.880	10.374
5	Petkim	2.155.569	2.693
6	Oyak	2.132.545	2.688
7	Otosan	2.013.553	2.672
8	Azot Sanayii	1.803.273	5.311
9	Tofaş	1.797.858	2.331
10	Arçelik	1.472.030	2.764
96	Kula Mensucat	272.507	2.186
97	Sunta Tahta Sanayii	270.918	576
98	Eti Gıda Sanayii	269.209	823
99	Yücel Boru ve Profil	268.402	170
100	Altınıyıldız Mensucat	266.698	1.720

Kaynak : «Türkiye'nin 100 Büyük Firması», **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl 10, S. 114 .(15 Ağustos 1976).

100. sırada yer alan Altınıyıldız Mensucat'ın sirosu 267 milyon liradır (Tablo I). Geçen yıl aynı durumdaki firmanın cirosu ise 206 milyon liraydı. İlk on firmanın 5'i kamu teşekkülüdür.

Fortune dergisi her yıl Mayıs ayı sayısında A.B.D.'ndeki ve Ağustos ayı sayısında da A.B.D. dışındaki 500 en büyük sanayi kuruluşuna ilişkin istatistikler yayınlanmaktadır. Amerika dışındaki en büyük 500 firma 32 ülkeye ait bulunmaktadır. Bu yıl ilk defa Türkiye de bu listede yer almıştır. Türkiye Petrolleri 1.038.350.000 dolarlık cirosu 84.704.000 dolarlık net geliri ve 9.985 kişilik personeliyle listede 204. sırada bulunmaktadır. İstanbul Sanayi Odasının sıralamasında ise böyle 16 milyon liralık cirosu olan bir kuruluş yer almamaktadır. Bu sıralamada yer alan firmaların bağlı oldukları 32 ülke içinde Japonya 122 firma ile başta gelmekte, onu 84 firmayla İngiltere, 72 firmayla Almanya ve 44 firmayla Fransa izlemektedir. Bu dört ülkenin sahip olduğu firma sayısı 500 firmanın % 64'üdür (Tablo II).

TabloII

1975 Yılı Cirolarına Göre A.B.D. Dışındaki Ülkelerde 500 Büyük Sanayi Kuruluşunun Ükelere Göre Dağılışı

Ülke	Firma Sayısı	Ülke	Firma Sayısı
Japonya	122	Brezilya	8
İngiltere	84	Finlandiya	8
Almanya	72	Avustralya	7
Fransa	44	Norveç	6
Kanada	38	Danimarka	4
İsveç	25	Güney Afrika	3
İsviçre	14	Avusturya	2
Hollanda	12	Hindistan	2
İtalya	11	Hollanda Antilleri	2
İspanya	11	Türkiye	1
Belçika	10	Diğerleri	14
			500

Kaynak: Fortune (Ağustos 1976), s. 242.

Fortune dergisinin Ağustos sayısında ayrıca A.B.D. ve diğer ülkelerin büyük sanayi kuruluşlarının sıralaması «Cirolarına Göre Dünyanın En Büyük 50 Sanayi Firması» adı altında yapılmaktadır. 50 firmanın bağlı olduğu ülke sayısı ondur. 50 firmanın 23'ünün

Amerika'da, 7'sinin Almanya'da 6'sının İngiltere'de, 5'inin Japonya'da genel merkezi bulunmaktadır. Birinci sırada yer alan Exxon petrol şirketi 44.864.824 milyar dolarlık cirosunun Türk lirası olarak karşılığı 718 milyar liradır. Bu rakam Türkiye bütçesinin yaklaşık olarak 5 katıdır. İpraşın cirosunun ise yaklaşık 96 katıdır. Lis-

Tablo III

1975 Yılı Cirolarına Göre Dünya'daki 500 Büyük Sanayi Kuruluşundan Bazıları

Sıra No	Ünvan	Ülke	Ciro (000 \$)	İstihdam (kişi)
1	Exxon	A.B.D	44.864.824	137.000
2	General Motors	A.B.D	35.724.911	681.000
3	Royal Dutch/Shell	İngiltere- Hollanda	32.105.096	161.000
4	Texaco	A.B.D	24.507.454	75.235
5	Ford Motor	A.B.D	24.009.100	416.120
6	Mobil Oil	A.B.D	20.620.352	71.300
7	National Iranian Oil	İran	18.854.547	52.870
8	British Petroleum	İngiltere	17.285.854	77.700
9	Standard Oil of California	A.B.D	16.822.077	38.801
10	Unilever	İngiltere	15.015.994	321.000
11	I.B.M.	A.B.D	14.436.541	288.647
12	Gulf Oil	A.B.D	14.268.000	52.100
13	General Electric	A.B.D	13.399.100	375.000
14	Chrysler	A.B.D	11.699.305	217.594
15	International Tel. and. Tel	A.B.D	11.367.647	376.000

Kaynak : «The Fortune Directory of the Largest Industrial Corporations Outside the U.S.», «The Fifty Largest Industrial Companies in the World,» Fortune, C. XCIV, S.2 (Ağustos 1976), s. 231-245; «The Fortune Directory of the 500 Largest U.S. Industrial Corporations», Fortune, C. XCIII, S. 5 (Mayıs 1976), s. 316-341.

tede yer alan 50 firmanın da ciroları 5 milyar doların (85 milyar TL.) üzerindedir. 50 firmanın toplam net geliri 37,7 milyar dolardır (597 milyar TL.) Bu net gelirin yaklaşık 17 milyar doları İran Milli Petrol Kuruluşuna aittir. İran Milli Petrollerinin satışlarına göre kâr oranı % 90'dır. Bu firmalar içinde General Motors'da 681.000 kişi çalışmaktadır. Türkiye'de büyük 100 Büyük Sanayi Firmasının istihdam ettiği toplam personel sayısı ise yalnızca 176.418 kişidir. General Motors'u, 13,276 kişi istihdam eden T.Demir ve Çelik İşletmeleriyle kıyaslarsak aradaki fark daha açık bir şekilde ortaya çıkabilir. İlk 10 firmanın 7'si petrol şirketidir. 2'si ise A.B.D.'in en büyük otomobil firmalarıdır. (Tablo III).